

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่าในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค 7

THE SUCCESS OF PROPAGATION'S THE HILL TRIBE BUDDHIST MONKS IN SANGKHA REGION 7

พระครูสิริสุตาทิมนต์ (ศุภชัย คำปิ่น)¹, วันทนีย์ จันทร์เอี่ยม²

Phrakhru Sirisutaphimont (Suphachai Kamphan)¹, Wantanee Jan-Eam²

สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่¹, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 อยู่ในระดับที่มีปัญหาน้อย แต่ก็ยังมีแนวโน้มที่จะมีปัญหา เพราะเมื่อพิจารณาจำแนกตามองค์ประกอบของปัญหาพบว่า การที่พระภิกษุและสามเณรชนเผ่ามีองค์ความรู้ไม่เพียงพอในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และความไม่ต่อเนื่องในการประพาศติและปฏิบัติตามแนววิถีพุทธอยู่ในระดับที่มีปัญหา ($\bar{X} = 2.96$ และ 2.74)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ได้แก่ การขาดการนิเทศและการตรวจการของคณะสงฆ์ และความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ

แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ต้องให้ความสำคัญในเรื่องต่อไปนี้

1. คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญเรื่องการบริหารจัดการ ควรมีการจัดระบบการนิเทศงาน เน้นการให้คำปรึกษาแนะนำทั้งในด้านความชัดเจนของเนื้อหา การพัฒนาศักยภาพ เทคนิคการเผยแผ่ สนับสนุนความสามารถพิเศษส่วนบุคคล เพื่อเพิ่มศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนที่เป็นชนเผ่า ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารการคมนาคมสมัยใหม่
2. การปฏิบัติงานของพระภิกษุและสามเณร ควรมีการปฏิบัติงานในลักษณะทีมงานหรือเครือข่ายการทำงาน โดยใช้พื้นที่เป็นฐานในการแบ่งกลุ่มเพื่อที่จะสามารถช่วยเหลือกันได้อย่างเหมาะสม
3. ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการดูแลและบำรุงรักษาพุทธศาสนสถานร่วมกับพระภิกษุและสามเณร
4. การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญ ควรมีการแลกเปลี่ยนกับวัดหรือพุทธศาสนสถานขนาดใหญ่ในชุมชนเมือง เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดเครือข่ายในการทำงานร่วมกันต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พระภิกษุสามเณรชนเผ่า

ABSTRACT

The research findings showed that problems and obstacles in the hill-tribe Buddhist Clergymen's propagation of Buddhism in an area of the jurisdiction of the Ecclesiastical Organization Region 7 were rated at a low level. But such propagation seemed to have a trend to face the problem. That is why, when considering by factor of the problem, it was found that the lacking of knowledge for the propagation of Buddhism on part of the tribal Buddhist Clergymen and irregularity of the performance and observance of the Buddhist ways were found at a problematic level ($\bar{x} = 2.96$ and 2.74).

The factors affecting the problems and obstacles in the hill-tribe Buddhist clergymen's propagation of Buddhism in an area of the jurisdiction of the Ecclesiastical Organization Region 7 included the lacking of the Sangha directing and inspecting as well as its isolation from the center of development.

As for appropriate strategy in the hill-tribe Buddhist clergymen's propagation of Buddhism in an area of the jurisdiction of the Ecclesiastical Organization Region 7, the involving authority had to prioritize the following issues.

1. The Buddhist Sangha had to realize the significance of administration, in which there should be directing system with emphasis on counseling in terms of clarity of the subject matter, skill development, propagation technique, and personal ability support in order to step up the tribal Buddhists' faith through utilization of some modern communication technologies.

2. With regard to the Buddhist clergymen's operation, there should be teamwork-based performance by using the target area as basis for dividing it into groupings so as to make possible the mutual aids.

3. The villagers in community should be given opportunity to play role in taking care of, and maintaining, the Buddhist architectures in collaboration of the monks and novices.

4. With regard to Buddhist events organizing on important festive occasions, there should be some exchange between the big monastery and Buddhist institution in an urban area in order to create relationship. That would consequently results in emergence of cooperation network in the future.

Keywords: problems and obstacles in propagation of Buddhism, the propagation of Buddhism, the hill tribe monks and novices

บทนำ

การบริหารการพัฒนาประเทศที่มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาวัตถุกับการพัฒนาจิตใจ ย่อมนำไปสู่ความเจริญที่ยั่งยืนของประเทศนั้น เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนา หากประชากรของประเทศใดมีคุณภาพทั้งในด้านความรู้ความสามารถในการประกอบสัมมาชีพ มีความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี ตลอดจนมีคุณสมบัติภายในจิตใจที่ประกอบไปด้วยความซื่อสัตย์สุจริตมีความเมตตากรุณา ไม่เอาเปรียบไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ดำรงชีพอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ประเทศนั้นก็จะมีโอกาสเจริญก้าวหน้ามากกว่า เพราะไม่ต้องเสียเวลาในการหาวิธี การแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากประชาชน เช่น ปัญหาการคอร์รัปชัน ซึ่งเกิดจากความไม่ซื่อสัตย์สุจริต ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรมที่เกิดจากภัยธรรมชาติเพราะประชากรบุกรุกพื้นที่ป่า เบียดเบียนทำลายธรรมชาติ รวมทั้งปัญหาอาชญากรรมทั้งหลาย ซึ่งเกิดจากความไร้เมตตาและไม่มีความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นต้น ปัญหาทั้งหลายที่กล่าวมาล้วนเป็นตุลถ่วงในการพัฒนาประเทศ

การมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้คนอยู่ในกรอบศีลธรรมนั้น เป็นเรื่องที่หลายประเทศให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดๆ ล้วนมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน เช่นเดียวกับประเทศไทยที่ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 94.6 นับถือพระพุทธศาสนา (สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ: 2554) [1] และมีหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการประพฤติและปฏิบัติเพื่อสร้างความสุขสงบภายในจิตใจของผู้คนและสร้างสันติสุข

ในการอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลาช้านาน ประชาชนคนไทยได้นำเอาหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และขัดเกลาลักษณะนิสัยของคนไทยให้มีจิตใจที่ดีงามในทุกๆ ด้าน ทั้งนี้มีผลมาจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า และบรรดาพระสงฆ์สาวกของพระองค์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงนับได้ว่าเป็นงานที่สำคัญอย่างหนึ่งของคณะสงฆ์ (กรมการศาสนา: 2530) [2]

ปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยได้ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนทุกพื้นที่ เช่นเดียวกับในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 คือจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน ซึ่งมีชนเผ่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่มักจะมีถิ่นอาศัยในเขตป่าเขาที่ห่างไกลจากตัวเมือง การมีถิ่นฐานอยู่ห่างไกลความเจริญที่งานบริการของภาครัฐเข้าไปไม่ถึง หรือการคมนาคมลำบาก ภาครัฐไม่สามารถให้บริการได้เต็มรูปแบบ เป็นเหตุให้วิถีชีวิตของชนเผ่ามีความยากลำบากกว่ากลุ่มคนที่อยู่ในเมืองที่มีความเจริญ ในขณะที่ปัจจัยในการดำรงชีวิตเป็นไปแบบไม่สมบูรณ์ มีปัญหาทั้งในด้านบ้านเรือนที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคที่ขาดแคลน ความยากจน เกิดปัญหาสุขภาพ และปัญหาทั้งหลายที่ทำให้เกิดทุกข์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชนเผ่าดังกล่าวหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ เช่น ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ขุนน้ำ ภูเข่า ต้นไม้ใหญ่ๆ ยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องของพระพุทธศาสนามากนัก (พิสิณัฐ โคตรสุโพธิ์ และพระมหานันทพันธ์ ปภัสสร: 2546) [3]

ตารางที่ 1 จำนวนพระภิกษุสามเณรชนเผ่าและพระภิกษุสามเณรชนเผ่าที่เป็นพระธรรมจาริก และพระบัณฑิตอาสาจำแนกตามชนเผ่า

ที่	พระภิกษุสามเณรชนเผ่า	จำนวน	พระภิกษุสามเณรชนเผ่าที่เป็นพระธรรมจาริกและพระบัณฑิตอาสา	จำนวน
1	กะเหรี่ยง	412	กะเหรี่ยง	136
2	ม้ง	268	ม้ง	13
3	อาข่า	44	อาข่า	1

ตารางที่ 1 (ต่อ) จำนวนพระภิกษุสามเณรชนเผ่าและพระภิกษุสามเณรชนเผ่าที่เป็นพระธรรมจาริกและพระบัณฑิตอาสา จำแนกตามชนเผ่า

ที่	พระภิกษุสามเณรชนเผ่า	จำนวน	พระภิกษุสามเณรชนเผ่า ที่เป็นพระธรรมจาริก และพระบัณฑิตอาสา	จำนวน
4	ลาหู่	33	-	-
5	ลีซู	81	-	-
6	เมี่ยน	38	-	-
7	ลัวะ	12	ลัวะ	2
8	ไทยใหญ่	17	ไทยใหญ่	10
9	ถิ่น	13	ถิ่น	18
10	จีนฮ่อ	11	-	-
11	เย้า	5	เย้า	2
12	ขมุ	3	ขมุ	1
13	มุเซอ	3	มุเซอ	1
รวมทั้งหมด		929	รวมทั้งหมด	184

ที่มา: จดหมายเหตุพระธรรมจาริกแห่งประเทศไทย. (2553). เชียงใหม่ : พิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในงานฉลองโครงการพระธรรมจาริก พุทธศักราช 2508 - 2553. [4]

ตารางที่ 2 จำนวนอาสาสมัครพระธรรมจาริกในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7

ที่	จังหวัด	จำนวน
1	เชียงใหม่	92
2	แม่ฮ่องสอน	38
3	ลำพูน	3
รวมทั้งหมด		123

ที่มา: จดหมายเหตุพระธรรมจาริกแห่งประเทศไทย. (2553). เชียงใหม่ : พิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในงานฉลองโครงการพระธรรมจาริก พุทธศักราช 2508 - 2553. [4]

ตารางที่ 3 พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำแนกตามหน่วยงานและสังกัด

ที่	พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา	สังกัด
1	พระธรรมทูต	กองงานพระธรรมทูต
2	พระธรรมจาริก	- กองงานพระธรรมจาริก - โครงการพระธรรมจาริกวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ - กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
3	พระบัณฑิตอาสา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4	พระวิปัสสนาจารย์	กองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
5	พระวิทยากรประจำหน่วยอบรม ประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)	เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะใหญ่

ที่มา: จดหมายเหตุพระธรรมจาริกแห่งประเทศไทย. (2553). เชียงใหม่ : พิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในงานฉลองโครงการพระธรรมจาริก พุทธศักราช 2508 - 2553. [4]

ปัจจุบันมีการเผยแผ่ศาสนาต่างๆ ไปสู่สังคมชนเผ่าในพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 เช่น ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ เข้าไปดำเนินการในพื้นที่ ในส่วนของศาสนาพุทธได้จัดตั้งอาศรมประจำหมู่บ้านเพื่อทำหน้าที่เสมือนวัด มีพระสงฆ์อยู่ประจำทำหน้าที่เป็นพระธรรมจาริก พระธรรมทูต พระบัณฑิตอาสาพัฒนา ชาวเขา เผยแผ่พระพุทธศาสนา จากผลการดำเนินการเผย

แผ่พระพุทธศาสนาสู่ชนเผ่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน [พ.ศ. 2553] ทำให้ชนเผ่าต่างๆ เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ส่งบุตรหลานเข้ารับการบรรพชาอุปสมบท ร่วมมือกับพระสงฆ์จัดตั้งอาศรม พระธรรมจาริก เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม มากขึ้นตามลำดับ (จดหมายเหตุพระธรรมจาริกแห่งแผ่นดิน, 2553) [4]

ตารางที่ 4 สถิติการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณรชนเผ่าของมูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดารในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ร่วมกับกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร

ที่	ปีพุทธศักราช	จำนวนพระภิกษุสามเณรชนเผ่าที่เข้ารับการบรรพชาอุปสมบท
1	พ.ศ. 2554	285
2	พ.ศ. 2555	286
3	พ.ศ. 2556	224
2	พ.ศ. 2557	214
3	พ.ศ. 2558	261

ที่มา: จดหมายเหตุพระธรรมจาริกแห่งแผ่นดิน. (2553). เชียงใหม่: พิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในงานฉลองโครงการพระธรรมจาริกพุทธศักราช 2508 – 2553. [4]

ในขณะเดียวกันการทำงานก็ย่อมประสบกับปัญหาบ้างในบางครั้ง เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ชนเผ่าบางเผ่าและบางพื้นที่กลับได้รับการต่อต้านจากศาสนาอื่นที่เข้าไปเผยแพร่ก่อนแล้ว หรือเข้าไปในเวลาไล่เลี่ยกัน การทำงานของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถูกมองว่าเป็นการแย่งศาสนิกชนจากศาสนาอื่น ดังปรากฏข่าวบ่อยครั้ง เช่น การถูกฝ่ายตรงกันข้ามเผาอาศรมพระธรรมจาริก ทำลายพระพุทธรูป และทำร้ายพระสงฆ์เกิดความขัดแย้งระหว่างความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่า และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก พระธรรมทูต และพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ถูกมองว่าไม่สอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิม เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการทำงานด้านการส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ชนเผ่าไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร

จากสถานการณ์ดังกล่าวมานี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการศึกษาว่าสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ

พระภิกษุสามเณรที่เป็นชนเผ่าในพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 นั้นเป็นเช่นไร อะไรเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรชนเผ่า และแนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรชนเผ่าควรเป็นเช่นไร ผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพัฒนาการการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรที่เป็นชนเผ่าต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเกิดปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7

3. เพื่อศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7

สมมติฐานการวิจัย

ความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ การขาดการบูรณาการวิถีชนเผ่าและวิถีพุทธ การขาดการนิเทศและการตรวจการคณะสงฆ์และความไม่ต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่าในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7

ทฤษฎี แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญทั้งในส่วนที่เป็นทฤษฎี แนวคิด หลักการ ในการพัฒนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จิตวิทยาทั่วไป คติชน ความเชื่อ รวมทั้งแนวคิดด้านวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นหลักในการจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัยและพิจารณาจัดทำเป็นตัวชี้วัดในการสร้างเครื่องมือวิจัย เช่น แนวคิดในด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมีหลากหลายแนวคิด เช่น พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต) (2537) [5] ได้กล่าวว่า การที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จผลดีบรรลุจุดหมายที่ต้องการได้อย่างแท้จริงนั้น จะพัฒนาด้านวัตถุอย่างเดียวไม่เพียงพอ ประสบการณ์ในการพัฒนาตลอดระยะเวลายาวนานที่ผ่านมาได้สอนให้ตระหนักว่าการมุ่งพัฒนาวัตถุอย่างเดียว แม้จะระดมทุนลงไปอย่างมากมาย ก็ไม่ทำให้สังคมบรรลุความมั่งคั่งรุ่งเรืองและสันติสุขที่แท้จริงได้ตามวัตถุประสงค์ การพัฒนาจะต้องดำเนินไปอย่างรอบด้านและอย่างทั่วถึง ไม่มุ่งพัฒนาแต่เพียงด้านวัตถุอย่างเดียว การพัฒนาจะสัมฤทธิ์ผลอยู่ที่การพัฒนาจิตใจของมนุษย์ควบคู่ไปกับการพัฒนา วัตถุด้วย การพัฒนาชุมชนและตนเองจึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่นเดียวกับที่ธนากร สังเขป (2555) [6] กล่าวว่า มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่าควรแก่การพัฒนาฝึกหัด เพื่อให้ก้าวไปสู่กระบวนการพัฒนาที่ดีที่สุด เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนคือคน ซึ่งเป็นกลุ่มอันหลากหลาย กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ เป็นหมู่บ้าน เป็นชุมชนเมือง เป็นกลุ่มอาชีพ ฯลฯ กลุ่มต่างๆ เหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญของประเทศ การ

พัฒนาคนเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศที่ถูกต้อง ดังที่คุณโทซันท์ (2545) [7] กล่าวไว้ว่า การแก้ปัญหาที่ดีคือการทำให้คนในสังคมมีศีลธรรมประจำใจ การปลูกฝังศีลธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจให้ได้ ดังนั้นต้องมีปัจจัยอยู่หลายประการ ข้อสำคัญที่สุดก็คือการมีแบบอย่างที่ดีของสังคม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะนำเอาหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปพัฒนาชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ดังที่พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช: 2548) [8] กล่าวว่า การเผยแผ่ คือการนำแบบอย่างการดำรงชีวิตอันประเสริฐออกไปเผยแผ่แก่ประชาชน มีเป้าหมายคือ เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มนุษย์ทั้งหลาย เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก

การนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่ประชาชนในทุกพื้นที่ พระภิกษุและสามเณรในฐานะ ผู้ทำหน้าที่ที่มีความต้องการที่จะปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สมบูรณ์พร้อม และได้ผลดีเป็นที่ยอมรับของคนโดยทั่วไป ประชาชนผู้รับการเผยแผ่ก็มีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น มนุษย์ทุกคนย่อมมีความต้องการที่คล้ายคลึงกัน ดังที่อับราฮัม มาสโลว์ (1954) [9] กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการขั้นพื้นฐานที่คล้ายคลึงกันคือ ต้องการความสมบูรณ์ของชีวิต ความเคารพนับถือ มิตรภาพความรัก ความมั่นคงปลอดภัยและความต้องการทางกายภาพ ทุกฝ่ายต่างมีเป้าหมายแห่งชีวิตเหมือนกัน เพียงแต่เป้าหมายนั้นอาจแตกต่างกันไปบ้าง ในส่วนของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่าที่ไปปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในถิ่นที่ห่างไกลและทุรกันดาร ย่อมต้องการขวัญและกำลังใจจากผู้บังคับบัญชาเพื่อเป็นแรงจูงใจให้งานประสบผลสำเร็จ ดังที่ พิเชษฐ สีชมรัมย์ (2529) [10] กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า แรงจูงใจทำให้เกิดพฤติกรรมซึ่งเกิดจากความต้องการของมนุษย์ เต็มใจที่จะใช้พลังเพื่อให้ประสบความสำเร็จในเป้าหมายหรือรางวัล การจูงใจเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการกระทำของมนุษย์และเป็นสิ่งที่ยั่วให้คนไปถึงซึ่งวัตถุประสงค์ที่มีสัญญาเกี่ยวกับรางวัลที่ได้รับ หรือการทำให้เกิดความพอใจล้วนเป็นเหตุให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานเพื่อให้ประสบผลสำเร็จได้

สำหรับในด้านการดำเนินชีวิตของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชนเผ่าซึ่งอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงห่างไกลความเจริญ ย่อมมีความแตกต่างกันกับผู้อยู่ในเขตเมือง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาด้านแนวคิดทางด้านวัฒนธรรม คติชน และความเชื่อ ตลอดจนความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิต ซึ่งต่างก็ปรารถนาที่จะนำพาชีวิตและสังคมที่ตนเองอยู่อาศัยก้าวไปสู่การพัฒนาให้มีความเจริญ ในชีวิต ครอบครัว และสังคม เมื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้มาถึงสังคมของชนเผ่า การแนะนำหลักธรรมและแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่ความเจริญ จึงถูกนำเสนอเพื่อให้ชนเผ่าได้เข้าถึงพระพุทธศาสนา การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่าจะมีสภาพเป็นเช่นไร และแนวทางที่เหมาะสมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ควรเป็นอย่างไร จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงทฤษฎี แนวคิด และหลักการต่างๆ ดังกล่าว

ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยแบ่งเป็น 2 หมวด คือ

1. ปัจจัยที่อาจมีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 7 ได้แก่

- ความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ คือ การคมนาคมไม่สะดวก พื้นที่ปฏิบัติงานอยู่ในถิ่นทุรกันดาร และความไม่ทั่วถึงของงานบริการภาครัฐ

- การขาดการบูรณาการวิถีชนเผ่าและวิถีพุทธ คือ ไม่มีการบูรณาการศาสนพิธีเพื่อบรรพชน ไม่มีการ บูรณาการศาสนพิธีเพื่อธรรมชาติ ไม่มีการบูรณาการ ศาสนพิธีเพื่อสร้างกำลังใจ

- การขาดการนิเทศและการตรวจการคณะสงฆ์ คือ พระภิกษุและสามเณรชนเผ่าขาดที่ปรึกษา พระภิกษุและสามเณรชนเผ่าขาดกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ และขาดหลักการในการนิเทศและการตรวจการคณะสงฆ์

- ความไม่ต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนา คือ การประกอบศาสนกิจตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

และการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เช่น การเทศน์ ปาฐกถาหรือบรรยายธรรม เป็นไปแบบไม่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2. องค์ประกอบของสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ได้แก่

- พุทธศาสนสถานไม่ได้รับการพัฒนา คือ ไม่มีพระภิกษุสามเณรอยู่ประจำพุทธศาสนสถาน พุทธศาสนสถานขาดการดูแลรักษา และมีการใช้พุทธศาสนสถานไม่คุ้มประโยชน์

- ความไม่ต่อเนื่องในการประพฤติและปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ คือ ความเคยชินต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม การบวชเพื่อสร้างโอกาสในการศึกษาต่อ และความไม่ต่อเนื่องในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

- องค์ความรู้ไม่เพียงพอในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา คือ เนื้อหาในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไม่เพียงพอ การขาดเทคนิคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และการขาดคุณสมบัติพิเศษส่วนบุคคลในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

- ความไม่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาของชนเผ่า คือ การขาดการจัดการด้านพุทธศาสนสถาน การขาดการสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการไม่ช่วยกันปกป้องพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัย 2 แบบ คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1

ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ว่ามีอะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 2

ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาถึง

1. ระดับสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเฝ้าในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7
2. ปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์ต่อการเกิดปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระ ภิกษุและสามเณรชนเฝ้า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7

ขั้นตอนที่ 3

นำข้อมูลที่ได้จากวิเคราะห์ทั้ง 2 ขั้นตอนมาสังเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเฝ้า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการแต่ละขั้นตอน ดังต่อไปนี้

การวิจัยขั้นตอนที่ 1

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในการศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเฝ้า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 โดยเก็บข้อมูลเชิงปรากฏการณ์ สถานการณ์ และเหตุการณ์ เพื่อหาความเชื่อมโยงมาอธิบายอย่างเป็นเหตุ เป็นผล โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

สถานที่ใช้ในการวิจัย (Locale of the study)

ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บข้อมูลจากอาศรม ที่พักสงฆ์หรือวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ที่มีพระภิกษุและสามเณรชนเฝ้ากะเหรี่ยงและม้งไปปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธ ศาสนา จำนวน 100 แห่ง (เชียงใหม่ 72 แห่ง ลำพูน 3 แห่ง และแม่ฮ่องสอน 25 แห่ง) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีข้อมูลมากต่อการศึกษา

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ คือ

1. พระภิกษุและสามเณรชนเฝ้ากะเหรี่ยงและม้งที่ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

2. ประชาชนเฝ้ากะเหรี่ยงและม้ง ที่เป็นผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มัคทายก และหรือประธานกลุ่มสตรีแม่บ้าน ผู้ถวายเป็นการอุปถัมภ์บำรุงพุทธศาสนสถานในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีหาข้อมูลหลัก (Key Informant) และเริ่มต้นจากพระภิกษุสามเณรที่เป็นพระธรรมจาริก พระธรรมทูต ประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หรือพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา และผู้นำชุมชนของชนเฝ้าในแต่ละพื้นที่ เป็นผู้เริ่มต้นเปิดประตูสู่ข้อมูล โดยเก็บข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างคือกลุ่มพระภิกษุและสามเณรชนเฝ้า และผู้นำชุมชนของชนเฝ้าที่ถูกกล่าวถึงและเกี่ยวข้องไปเรื่อยๆ จนสัมภาษณ์พระภิกษุและสามเณรได้จำนวน 19 รูป และประชาชน จำนวน 21 คน จนพบว่าได้ข้อมูลซ้ำๆ กัน หรือข้อมูลอิ่มตัวแล้วจึงจะหยุดเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เค้าโครงประเด็น การสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยประเด็นสนทนาและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรชนเฝ้า
2. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field notes) ผู้วิจัยใช้การบันทึกรายละเอียดจากการสัมภาษณ์
3. แบบบันทึกการสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตโดยตรงแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อบันทึกลักษณะทางกายภาพของชุมชนและการแสดงออกพระภิกษุสามเณรชนเฝ้าและประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์ โดยสังเกตพฤติกรรมร่วมไปกับการพูดคุยสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ

การวิจัยขั้นตอนที่ 2

การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research)

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ค้นพบในการวิจัยเชิงคุณภาพมาพิจารณาประกอบกับสาระสำคัญที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสาร และรายงานวิจัยที่

เกี่ยวข้อง มาจัดสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณควบคู่กันไปด้วย โดยศึกษาถึงประเด็นดังต่อไปนี้

1. ระดับสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเฝ้าในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเกิดปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระภิกษุและสามเณรชนเฝ้า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7

3. แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเฝ้า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 นั้นควรเป็นเช่นไร

สถานที่ดำเนินการในการวิจัย (Locale of the study)

ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บข้อมูลจากพระภิกษุและสามเณรชนเฝ้ากะเหรี่ยงและม้งที่ไปปฏิบัติหน้าที่ เผยแผ่พระพุทธศาสนาในอาศรม ที่พักสงฆ์ หรือวัด จำนวน 100 แห่ง (เชียงใหม่ 72 แห่ง ลำพูน 3 แห่ง และแม่ฮ่องสอน 25 แห่ง) ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instrument)

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามแบบประเมินค่าของ Likert ปลายปิด แบบ 5 ตัวเลือก คือมีระดับ มากที่สุด มาก น้อยที่สุด และไม่มี เป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ โดยนำเนื้อหาที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและผลการวิจัยเชิงคุณภาพมาประกอบการพิจารณาจัดทำแบบสอบถาม เป็นเครื่องมือศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเฝ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2557 ที่ทำงานด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ตามประเด็นเนื้อหาหลักที่เกี่ยวกับเรื่องความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ การขาดการบูรณาการวิถีชนเฝ้าและวิถีพุทธ การขาดการนิเทศและการตรวจการคณะสงฆ์ ความไม่ต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนา พุทธศาสนสถานไม่ได้รับการพัฒนา ความไม่ต่อเนื่องในการประพฤติและปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ องค์ความรู้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไม่เพียงพอ ความไม่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาของชนเฝ้า โดยมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ช่วยตรวจสอบหาค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (IOC) พบว่า

ได้ค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาอยู่ในระหว่าง 0.67 – 1.00 และนำไปทดลองใช้เพื่อหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ และคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นเป็นรายข้อคำถาม ได้ค่าความเชื่อมั่น มากกว่า 0.70 จึงเป็นเครื่องมือที่ยอมรับได้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ คือ

1. พระภิกษุและสามเณรชนเฝ้ากะเหรี่ยงและม้ง ที่ปฏิบัติหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน จำนวน 149 รูป

2. ประชาชนเฝ้ากะเหรี่ยงและม้ง ที่เป็นผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มัคทายก และหรือประธานกลุ่มสตรี แม่บ้าน ผู้ถวายเป็นบุญบารุงพุทธศาสนสถานในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน จำนวน 182 คน

วิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยัง ประธานคณะกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจังหวัด ประธานคณะพระธรรมทูตฝ่ายบริหารจังหวัด ของจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน ศูนย์อำนวยการสำนักงานบริหารงานโครงการ พระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค และศูนย์ประสานงานพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เมื่อได้รับอนุญาตให้เก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ประสานกับหน่วยงานดังกล่าว เพื่อขอความช่วยเหลือประสานงานไปยังประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พระธรรมทูต พระธรรมจาริก และพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาที่เป็นชนเฝ้ากะเหรี่ยงและม้ง ซึ่งปฏิบัติ งานอยู่ตาม วัด ที่พักสงฆ์ และอาศรม พระธรรมจาริก ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค 7 ซึ่งเป็นสถานที่ ที่ประชากรกลุ่ม เป้าหมายพำนักอยู่เพื่อปฏิบัติงาน เผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2557 เพื่อวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้เป็นผู้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามประชากรทั้งหมด มาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของ

แบบสอบถามและตรวจให้คะแนนจากคำตอบในแบบสอบถาม แล้วใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้สถิติในการวิเคราะห์ดังนี้

1. ใช้ค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ เพื่อบรรยายข้อมูลที่เป็นลักษณะของประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม
2. ในการวิเคราะห์เนื้อหา และตรวจสอบความสอดคล้องของปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระภิกษุสามเณรที่เป็นชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 รวมถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรที่เป็นชนเผ่าผู้วิจัยจะใช้ค่าสถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น (Independent) กับตัวแปรตาม (Dependent) ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร และทดสอบสมมติฐาน โดยคำนวณหาค่านัยสำคัญทางสถิติ (Significance) โดยกำหนดค่านัยสำคัญไว้ที่ 0.05

การแปรค่าสถิติ

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายอธิบายถึงระดับค่าเฉลี่ยของสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 โดยคำนวณหาค่าอันตรภาคชั้น (Class Interval) แบ่งออกเป็น 5 ชั้น ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	4.50–5.00	แปลความหมายว่ามีปัญหามากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	3.50–4.49	แปลความหมายว่ามีปัญหามาก
คะแนนเฉลี่ย	2.50–3.49	แปลความหมายว่ามีปัญหา
คะแนนเฉลี่ย	1.50–2.49	แปลความหมายว่ามีปัญหาน้อย
คะแนนเฉลี่ย	1.00–1.49	แปลความหมายว่ามีปัญหาน้อยที่สุด

การวิจัยขั้นตอนที่ 3

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาระดับชั้นตอนต้นที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรชนเผ่า และผลการวิเคราะห์ในการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ในด้านระดับสภาพปัญหาและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรชนเผ่ามาสังเคราะห์ข้อมูล โดยจัดหมวดหมู่อธิบายเชื่อมโยงอย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 อยู่ในระดับที่มีปัญหาน้อย แต่ก็มีความโน้มที่จะมีปัญหา เพราะเมื่อพิจารณาจำแนกตามองค์ประกอบของปัญหาพบว่า การที่พระภิกษุและสามเณรชนเผ่ามีองค์ความรู้ไม่เพียงพอในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และความไม่ต่อเนื่องในการประพฤติและปฏิบัติตามแนววิถีพุทธอยู่ในระดับที่มีปัญหา ($\bar{X} = 2.96$ และ 2.74)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ได้แก่ การขาดการนิเทศและการตรวจการของคณะสงฆ์ และความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ

ในเชิงปริมาณ แม้ผลการคำนวณอาจพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 อยู่ในระดับที่มีปัญหาน้อยก็ตาม แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดตามองค์ประกอบของปัจจัยด้านต่างๆ กลับพบว่าประเด็นใหญ่และประเด็นปลีกย่อยหลายข้อซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับที่มีปัญหา คือ ประเด็นด้านองค์ความรู้ไม่เพียงพอในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา การขาดเทคนิคและคุณสมบัติพิเศษส่วนบุคคลในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และประเด็นด้านความไม่ต่อเนื่องในการประพฤติและปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ ล้วน

มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมีปัญหาทั้งนั้น อยู่ในเกณฑ์ที่ควรได้รับการพัฒนาปรับปรุง โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านการบวชเพื่อสร้างโอกาสในการศึกษาต่อ คือเมื่อเข้ามาบวชแล้วไม่อยู่ปฏิบัติธรรมต่อเนื่องเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับที่มีปัญหามาก ส่งผลถึงพุทธศาสนสถานไม่มีสามเณรที่จะเป็นศาสนทายาทสืบทอดต่อเพราะเป้าหมายของการบวชเพียงเพื่อต้องการศึกษาต่อเท่านั้น

ประเด็นด้านความไม่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาของชนเผ่า จากการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพบว่าการจัดการด้านพุทธศาสนสถานและการสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านในท้องถิ่นให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่การปกป้องพระพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยกลับมีปัญหาในการวิจัยเชิงคุณภาพก็พบว่าหากมีปัญหารุนแรงเกิดขึ้นกับวัด ชาวบ้านมักจะเฝ้าสังเกตการณ์อยู่เนืองๆ ไม่มีการแสดงตนเข้ามาร่วมปกป้องพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ส่วนประเด็นด้านพุทธศาสนสถานไม่ได้รับการพัฒนาแม้ค่าเฉลี่ยจะมีปัญหาน้อย แต่ในรายองค์ประกอบพบว่าการไม่มีพระภิกษุและสามเณรอยู่ประจำพุทธศาสนสถาน อยู่ในแนวโน้มที่ค่อนข้างจะมีปัญหาต่อไปในอนาคต ซึ่งมีผลมาจากประเด็นปัญหาด้านการบวชเพื่อสร้างโอกาสในการศึกษาต่อนั่นเอง

การวิจัยครั้งนี้ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ได้แก่ การขาดการนิเทศและการตรวจการคณะสงฆ์ และความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ เพราะการนิเทศและการตรวจการคณะสงฆ์ของพระเถระผู้บังคับบัญชาถือเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในท้องถิ่นที่ห่างไกล ย่อมต้องการกำลังใจในการปฏิบัติงานสูง สอดคล้องกับวรรณภา กลีบคง (2552) [11] ที่กล่าวว่า ขวัญและกำลังใจ หมายถึง สภาวะทางด้านจิตใจ ความรู้สึก อารมณ์ของบุคคลที่ก่อให้เกิดกำลังใจ เจตคติและความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งจะเป็นผลให้มีความร่วมมือในการปฏิบัติงาน ในทางตรงกันข้ามหากผู้ปฏิบัติงานขาดขวัญและกำลังใจก็มีผลกระทบต่อการทำงานไม่มากนักน้อย ในส่วนของความห่างไกลจากความเจริญ นับเป็นประเด็นปัญหาต้นๆ ที่หาก

เลือกได้มนุษย์ก็เลือกที่จะทำงานในพื้นที่ที่มีความสะดวกสบายมากกว่าให้แก่ตนเอง แต่เมื่อต้องมาปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่ห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ ปัญหาที่ต้องตามมาหลายประการ สอดคล้องกับที่ประจวบ ประเสริฐสังข์ (2540) [12] ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก ที่ปฏิบัติงานในเขตจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริกคือเรื่องการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ซึ่งทุรกันดารและห่างไกลไม่มียานพาหนะ ที่พักอาศัยไม่เพียงพอ ขาดวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ และอาหารไม่เพียงพอ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอ และความล่าช้าในการติดต่อสื่อสาร

ด้านการขาดการบูรณาการวิถีชนเผ่าและวิถีพุทธและความไม่ต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แม้จะไม่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 แต่เมื่อพิจารณาถึงค่าเฉลี่ยกลับพบว่าปัจจัยทั้ง 2 ประเด็นนี้ มีค่าเฉลี่ยในระดับที่มีปัญหามาก ในการวิจัยเชิงคุณภาพก็พบว่าทั้ง 2 ประเด็นมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่บ้าง กล่าวคือการบูรณาการวิถีพุทธเข้าหาวิถีชนเผ่า และการจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไปทับซ้อนกับประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าที่มีมาแต่โบราณ บางอย่างอาจคล้ายคลึงกัน บางอย่างอาจแตกต่างกัน การนำเอาชนบประเพณีใหม่ๆ เข้าไปแทรกในวิถีชีวิตที่ถือปฏิบัติมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานอาจมีปัญหาบ้างในเบื้องต้นที่ต้องใช้ความพยายามไม่ให้สูญเสียเอกลักษณ์อันดั้งเดิมทั้งสองฝ่ายไป

แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 คือ

1. คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญเรื่องการบริหารจัดการ ควรมีการจัดระบบการนิเทศงาน เน้นการให้คำปรึกษาแนะนำทั้งในด้านความชัดเจนของเนื้อหา การพัฒนาศักยภาพ เทคนิคการเผยแผ่ สนับสนุนความสามารถพิเศษส่วนบุคคล เพื่อเพิ่มศรัทธาแก่

พุทธศาสนิกชนที่เป็นชนเผ่า ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารการคมนาคมสมัยใหม่

2. การปฏิบัติงานของพระภิกษุและสามเณร ควรมีการปฏิบัติงานในลักษณะทีมงานหรือเครือข่ายการทำงาน โดยใช้พื้นที่เป็นฐานในการแบ่งกลุ่มเพื่อที่จะสามารถช่วยเหลือกันได้อย่างเหมาะสม

3. ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการดูแลและบำรุงรักษาพุทธศาสนสถานร่วมกับพระภิกษุและสามเณร

4. การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญ ควรมีการแลกเปลี่ยนกับวัดหรือพุทธศาสนสถานขนาดใหญ่ในชุมชนเมือง เพื่อสร้างสัมพันธภาพร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดเครือข่ายในการทำงานร่วมกันต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาหาแนวทางในการใช้ระบบการสื่อสารการคมนาคมสมัยใหม่ที่ได้ไม่ยากนัก โดยเฉพาะการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ ที่มีโปรแกรมการใช้งานในระบบ online มาใช้ในการติดต่อสื่อสาร เพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า

2. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า พระภิกษุและสามเณรชนเผ่ามีองค์ความรู้ไม่เพียงพอต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงควรที่จะจัดทำสื่อเพื่อประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยภาษาชนเผ่าให้แพร่หลายมากขึ้น โดยให้ความสำคัญต่อสื่อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่า

3. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า การขาดการนิเทศและการตรวจการของคณะสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ดังนั้น จึงควรจัดหาระบบการนิเทศและการตรวจการของคณะสงฆ์ที่เอื้อต่อสภาพหรือข้อจำกัดที่มีอยู่ เช่น อาจมี

การแต่งตั้งคณะทำงานในด้านการนิเทศและตรวจการที่ประกอบไปด้วยบุคลากรหลากหลายฝ่าย ที่มีความคล่องตัวสูง และใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการสื่อสารและให้คำแนะนำ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานเป็นคณะของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งผลการวิจัยอาจเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาความห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่าต่อไป

2. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า พระภิกษุและสามเณรชนเผ่าที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ไม่อยู่ปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องในพระพุทธศาสนา และประชาชนไม่ปกป้องพระพุทธศาสนาเมื่อเกิดเหตุเสียหายต่อพระพุทธศาสนา จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาถึงกระบวนการที่จะทำให้ชนเผ่ามีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา อะไรเป็นเหตุให้เปลี่ยนศาสนา และศาสนาที่ยอมรับนับถือเหมือนหรือแตกต่างจากแนวคิดและความเชื่อดั้งเดิมอย่างไร

3. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรชนเผ่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 แม้จะอยู่ในระดับน้อย แต่ก็มีแนวโน้มที่จะมีปัญหา ในด้านการมีองค์ความรู้ไม่เพียงพอในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การขาดเทคนิคและคุณสมบัติพิเศษส่วนบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และความไม่ต่อเนื่องในการประพฤติและปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ อยู่ในระดับที่มีปัญหา จึงควรศึกษาถึงแนวทางในอันที่จะพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุและสามเณรเพื่อให้การทำงานด้านนี้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนและครบวงจร

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). **สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ. 2554.** สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- [2] กรมการศาสนา. (2530). **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- [3] พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ และพระมหานันทพันธ์ ปภสฺสโร. (2546). **รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่. รายงานการวิจัย.
- [4] **จดหมายเหตุพระธรรมจาริกแห่งแผ่นดิน.** (2553). เชียงใหม่ : พิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในงานฉลองโครงการพระธรรมจาริก พุทธศักราช 2508 - 2553.
- [5] พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). (2537). **การพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- [6] ธนากร สังเขป. (2555). **การพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิมพ์ลักษณ์.
- [7] คุณ โทชน์. (2545). **พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ : โอ เอส พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- [8] พระธรรมกิตติวงศ์. (2548). **คำวัต.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เลี้ยงช้าง.
- [9] Maslow, Abraham. (1954). **Motivation and personality.** New York: Harper and Row New York
- [10] พิเชษฐ สีชมรัมย์. (2529). **แรงจูงใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนไทยศึกษากรณีผู้นำชุมชนเขต อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม.** วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [11] วรรณภา กลับคง. (2552). **ขวัญและกำลังใจ ของครูในการปฏิบัติงานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [12] ประจวบ ประเสริฐสังข์. (2540). **ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก: ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมจาริกที่ปฏิบัติงานในจังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.